

LIETUVOS AUKŠTOJO MOKSLO POLITIKOS REKOMENDACIJOS

Vilnius
2016

ŠVIETIMO
IR MOKSLO
MINISTERIJA

Šios rekomendacijos yra skirtos Lietuvos aukštojo mokslo politikos formuotojams ir aukštojo mokslo bendruomenei, atsakingiems už Lietuvos aukštojo mokslo plėtrą. Jas suformulavo Europos aukštojo mokslo erdvės (toliau EAME) ekspertai, dalyvaujantys Bolonijos proceso nuostatų stebėsenoje ir sklaidoje Lietuvoje. Jos sutelktos į tuos Lietuvos aukštojo mokslo raidos aspektus, kuriuose ekspertai mato tam tikrą atotrūkį tarp Europos aukštojo mokslo erdvės politikos tendencijų, išreikštų EAME ilgalaikiuose strateginiuose dokumentuose ir EAME aukštojo mokslo ministrų Jerevano konferencijoje (2015)¹.

EAME ir Lietuvos institucijų rengiamos aukštojo mokslo pažangos ataskaitos rodo, kad Lietuva yra sėkmingai įteisinusi **struktūrines EAME reformas**: sukūrusi 3 pakopų studijų sistemą; įdiegusi ECTS kreditus; patvirtinusi nacionalinę kvalifikacijų sandarą, suderintą su Europos bendraja ir aukštojo mokslo kvalifikacijų sąranga; išplėtojusi išorinę aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo sistemą, atitinkančią Europos kokybės užtikrinimo aukštajame moksle nuostatas ir gaires; perėmusi Lisabonos konvencijoje numatytas užsienio šalyse įgytų aukštojo mokslo kvalifikacijų pripažinimo nuostatas; įtraukusi studentus į aukštojo mokslo valdymo ir kokybės užtikrinimo grandis. Yra tik atskirų elementų, tokių kaip trumpoji studijų pakopa, kai kurie užsienyje įgytų kvalifikacijų pripažinimo aspektai, kuriuos Lietuvai reikėtų įvertinti ir integruoti, siekiant visiškos dermės su EAME vystymosi tendencijomis.

Kaip ir daugumai kitų EAME šalių, Lietuvai sunkiau sekasi įgyvendinti **aukštojo mokslo kokybines permains**: ugdyti aukštųjų mokyklų vidinę kokybės kultūrą, pagrįstą akademinę autonomiją ir atsakomybę, bendradarbiavimu su socialiniais dalininkais ir nuolatinio tobulinimo nuostatomis; europinę kreditų sistemą visiškai susieti su studijų rezultatais; diegti į studentą orientuotus studijų ir vertinimo metodus. Norint neatsilikti nuo Europos aukštojo mokslo pažangos, šioje srityje Lietuvai reikia papildomų sistemingų pastangų.

Lietuva ypač atsilieka **mokymosi visą gyvenimą** srityje ir jos kontekste – vadinamojoje aukštojo mokslo **socialinėje dimensijoje**. Lietuvai taip pat prastai sekasi plėtoti vieną kertinių EAME aspektų – aukštojo mokslo **tarptautiškumą**. Norint pasiekti apčiuopiamos pažangos šiose srityse, reikalingos specialios inovatyvios reformų programos, kadangi įprastinės politikos priemonės, taikytos daugiau kaip dešimtmetį, neduoda reikiamų rezultatų.

Ekspertai yra įsitikinę, kad šios rekomendacijos atspindi svarbias pasaulines aukštojo mokslo raidos tendencijas, o jų įgyvendinimas yra būtinas siekiant Lietuvos aukštojo mokslo tarptautinio konkurencingumo, kokybės augimo ir atitikties Lietuvos visuomenės bei ūkio poreikiams.

¹ <http://www.smm.lt/web/lt/smm-studijos/studiju-tarptautiskumas/Bolonijos-procesas/1998-2015>.

REKOMENDACIJOS POLITIKOS FORMUOTOJAMS

I. Struktūrinės reformos

Aukštojo mokslo vizija ir strateginiai prioritetai, suderinti su EAME

1. Sukurti su EAME suderintą nacionalinę aukštojo mokslo viziją ir strateginius prioritetus, kuriems pritarė visos suinteresuotos šalys.

Rekomenduojame sukurti Lietuvos aukštojo mokslo ilgalaikės strategijos rengimo organizacinę struktūrą, pasinaudojant EAME išplėtotą suinteresuotų šalių įtraukimo praktika, o aukštojo mokslo vizijos ir strateginių prioritetų rengimo proceso sudėtine dalimi numatyti EAME strateginių dokumentų bei patirties analizę, ypatingą dėmesį skiriant toms aukštojo mokslo politikos kryptims, kuriose EAME pažangos ataskaitos konstatuoja nepakankamą Lietuvos pažangą.

Nacionalinės kvalifikacijų sandaros 5 lygis

2. Atlikti užsienio šalių kvalifikacijos sandarų 5 lygio analizę ir nustatyti tokių specialistų poreikį Lietuvoje.

Rekomenduojame Švietimo ir mokslo ministerijai (toliau ŠMM) sudaryti darbo grupę, kurioje dalyvautų profesinio mokymo, aukštojo mokslo, darbdavių atstovai ir EAME ekspertai, kuri išanalizuotų užsienio šalių patirtį, išsiaiškintų darbo rinkos poreikį bei teiktų siūlymus dėl 5 lygio kvalifikacijų ir jas teikiančių studijų ir (arba) mokymo programų įteisinimo.

Kvalifikacijų ir kompetencijų pripažinimas

3. Atnaujinti teisės aktus, reglamentuojančius mokymosi rezultatų įskaitymą ir neformaliojo būdu įgytų kompetencijų vertinimą bei pripažinimą Lietuvos aukštosiose mokyklose.

Rekomenduojame atnaujinti šiuos teisės aktus, sumažinant jų preskriptyvumą ir suteikiant daugiau teisių bei atsakomybės aukštosioms mokykloms:

- *Studijų rezultatų įskaitymo tvarka (ŠMM 2003 m. lapkričio 12 d. įsakymas Nr. ĮSAK-1603), šios tvarkos pakeitimai (ŠMM 2006 m. liepos 11 d. įsakymas Nr. ĮSAK-1463);*
- *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemoje įgytų kompetencijų vertinimo ir pripažinimo aukštosiose mokyklose rekomendacijos (ŠMM 2010 m. gruodžio 15 d. įsakymas Nr. V-2319).*

Formaliu, neformaliu ir savišvietos būdu įgytų žinių ir gebėjimų vertinimas ir pripažinimas turėtų būti vykdomas aukštųjų mokyklų nustatyta tvarka, atsižvelgiant į ŠMM patvirtintas rekomendacijas.

4. Konsoliduoti užsienyje įgytų daktaro laipsnių pripažinimą.

Rekomenduojame Studijų kokybės vertinimo centrui (toliau SKVC), kaip nacionaliniam ENIC/NARIC centrui, pavesti vykdyti visų aukštojo mokslo pakopų (EKS 6-8 lygių) kvalifikacijų pripažinimą.

5. Užtikrinti, kad diplomo priedėlis būtų išduodamas visų pakopų absolventams.

Rekomenduojame prie daktaro diplomo išduoti diplomo priedėli/pažymą pagal Europos Tarybos, Europos Komisijos ir UNESCO/CEPES sukurtą modelį.

II. Kokybinės permainos

Į studentų orientuotos studijos

6. Nuosekliai diegti ir kokybiškai naudoti studijų rezultatus aukštajame moksle.

Rekomenduojame nacionaliniame lygmenyje organizuoti daugiau mokymų, dalijimosi gerąja patirtimi renginių, kurių metu ekspertai padėtų siekti gilesnio, atitinkančio Europines nuostatas, studijų rezultatų supratimo.

7. Skirti paramą dėstytojų pedagoginių kompetencijų tobulinimui AM institucijų grupėms.

Rekomenduojame finansinę paramą dėstytojų didaktinių kompetencijų ugdymui sieti su Bolonijos proceso prioritetais, išdėstytais Jerevano komunikate bei kituose strateginiuose konferencijos dokumentuose ir EAME antrojo dešimtmečio strateginiuose dokumentuose, kurie buvo patvirtinti Liuveno ministrų konferencijoje 2009 m.

III. Socialinė dimensija

8. Įvertinti, ar priėmimas į aukštosios mokyklos I pakopos ir vientisųjų studijų programų valstybės finansuojamas studijų vietas išskirtinai remiantis tik vidurinio išsilavinimo rezultatais nėra socialinės atskirties didinimo veiksnys.

Rekomenduojame atlikti nacionalinį tyrimą, kurio metu būtų:

- *identifikuoti aukštajame moksle nepakankamai atstovaujamas socialines visuomenės grupes;*
- *ištirti priėmimo į aukštąsias mokyklas tvarką socialinio teisingumo aspektu;*
- *pasiūlyti alternatyvius priėmimo į valstybės finansuojamas vietas būdus;*
- *nustatyti aukštojo mokslo prieinamumą **konkrečioms socialinėms visuomenės grupėms** ribojančius veiksnius (stojimo į aukštojo mokslo sistemą, studijų proceso etapuose). Siūloma atkreipti dėmesį į perėjimo iš vidurinio lavinimo sistemos į aukštojo mokslo sistemą (stojimo į aukštąją mokyklą) etapą ir išsiaiškinti, ar nacionalinėje vidurinio lavinimo sistemoje nėra aukštojo mokslo prieinamumą mažinančių veiksnių bei nustatyti, ar yra asmenų, atitinkančių aukštojo mokslo sistemos reikalavimus ir dėl nepalankių socialinių ekonominių sąlygų negalinčių studijuoti aukštojo mokslo sistemoje.*

IV. Tarptautiškumas

Aukštojo mokslo tarptautiškumo plėtros planas

9. Sukurti nacionalinį aukštojo mokslo tarptautiškumo plėtros planą, jame numatant tarptautiškumo plėtros kryptis, tikslus ir priemones.

Rekomenduojame kartu su mokslo ir studijų sistemos dalininkais parengti Lietuvos aukštojo mokslo tarptautiškumo plėtros planą, numatantį tarptautiškumo plėtros kryptis, tikslus ir priemones.

Studijų programų tarptautiškumas

10. Atnaujinti jungtinių studijų programų reglamentavimą pagal EAME nuostatas ir įteisinti kitus tarptautinių studijų programų tipus.

Rekomenduojame:

- atnaujinti JSP reglamentavimą pagal EAME nuostatas, suformuluotas ir įteisintas Jerevano ministrų konferencijoje;
- įteisinti JSP ir TSP vykdymą su skirtingų tipų nacionaliniais ir tarptautiniais partneriais pagal jų teikiamų kvalifikacijų (EQF) lygmenį, o ne institucijos pakopą ir rūšį;
- įvertinti tarptautinę praktiką ir svarstyti TSP tipų (pvz., dviejų (kelių) diplomų studijų programa, sudvejinta studijų programa, validuota studijų programa, studijų programos francūzė) įteisinimą Lietuvoje.

Lietuvos aukštojo mokslo eksportas

11. Studijų reguliavimą išplėsti nuostatomis dėl Lietuvos aukštojo mokslo studijų vykdymo užsienyje.

Siekiant sudaryti sąlygas Lietuvos aukštojo mokslo eksportui ir užtikrinti jo konkurencingumą su kitų šalių aukštosiomis mokyklomis, rekomenduojame įvertinti ir svarstyti reguliavimą dėl Lietuvos aukštojo mokslo studijų vykdymo užsienio valstybėse.

Užsienio studentų pritraukimas

12. Suformuoti strategines talentų pritraukimo ir jų integravimo į nacionalinę darbo rinką nuostatas.

Rekomenduojame rengiant Lietuvos aukštojo mokslo plėtros strateginius dokumentus išplėsti esamas nuostatas ne tik dėl lietuvių kilmės jaunimo susigrąžinimo, bet ir sukurti paskatas (socialines, finansines, ekonomines, teisines) kitos kilmės jaunimo pritraukimui ir integravimui Lietuvoje įgijus aukštąjį mokslą.

13. Pašalinti teisinius barjerus, trukdančius aukštojo mokslo siekiantiems asmenims iš užsienio atvykti į Lietuvą, joje studijuoti ir pasilikti po sėkmingo studijų baigimo.

Rekomenduojame Švietimo ir mokslo ministerijai kartu su kitomis atsakingomis institucijomis peržiūrėti besimokančio jaunimo vizų bei imigracijos, vizų ir leidimų gyventi taisykles ir sukurti palankias sąlygas tokiam jaunimui atvykti į šalį.

Stipendijų ir paskolų judumas

14. Apsvarstyti Jerevano komunikate suformuluoto išpareigojimo studijų stipendijų ir paskolų judumo (angl. *portability of grants and loans*) įgyvendinimo Lietuvoje galimybes.

Rekomenduojame sudaryti darbo grupę stipendijų (valstybės finansavimo) ir paskolų judumo nuolatinių visų pakopų studijų ES/EEA šalyse galimybėms ir problemoms išnagrinėti, palaikant ryšį su EAME studijų paramos ekspertų tinklu NESSIE.

Mokytojus rengiančių programų studentų judumas

15. Į nacionalinius teisės aktus perkelti Bolonijos proceso rekomendacijas dėl mokytojus rengiančių programų studentų judumo.

Rekomenduojame numatyti, kad visų mokytojus rengiančių studijų programų privaloma sudėtinė dalis būtų judumo langas, kurio metu švietimo ir ugdymo krypties studentai galėtų susipažinti su savo būsimos profesijos geriausia tarptautine patirtimi, atlikti tarptautines pedagogines praktikas, užmegzti tarptautinių kolegiskų ryšių.

16. Visuose švietimo lygmenyse plėtoti antrosios ir trečiosios užsienio kalbos mokėjimo bazę.

Rekomenduojame koreguoti kalbų mokymo vidurinio mokslo pakopoje reguliavimą ir sukurti specialias paskatas remti aukštosiose mokyklose kitų užsienio kalbų mokymąsi ir studijas, kartu užtikrinant ir kalbų mokytojų, vertėjų bei kitų visuomenei bei verslui svarbių specialistų rengimą aukštosiose mokyklose.

Tarpkultūrinės kompetencijos

17. Į studijų programų bendruosius reikalavimus įtraukti tarpkultūrinės kompetencijas ir jų sisteminio ugdymo priemones.

Rekomenduojame:

- Lietuvos pirmos, antros pakopos SP bendruosius reikalavimus papildyti tarpkultūrinėmis kompetencijomis, taip atkreipiant aukštųjų mokyklų dėmesį į jų svarbą;*
- studijų vykdymo bendruosiuose reikalavimuose greta kuo platesnio tarptautinių studijų programų spektro įtraukti ir nacionalinių studijų programų tarptautinimo priemones, tokias kaip judumo langas, vizituojančių dėstytojų dėstomi dalykai, nuorodos į pageidautiną tarptautinį judumą, tarptautines praktikas, dėstytojų personalo mainus ir kt.*

Terminijos suvienodinimas

18. Aukštąjį mokslą reglamentuojančiuose teisės aktuose vartojamą terminiją suvienodinti su terminija, vartojama Europos aukštojo mokslo erdvės dokumentuose.

Siekiant išvengti nesusikalbėjimo su tarptautiniais partneriais, rekomenduojame suvienodinti sąvokų vartoseną Lietuvos ir EAME teisiniuose dokumentuose.

REKOMENDACIJOS AUKŠTOSIOMS MOKYKLOMS

I. Struktūrinės reformos

Įsipareigojimas mokymuisi visą gyvenimą

1. Siekti, kad kuo daugiau aukštųjų mokyklų prisiimtų teisę vykdyti kvalifikacijų pripažinimą.

Rekomenduojame aukštosioms mokykloms prisiimti atsakomybę pripažįstant ketinančių studijuoti asmenų užsienyje įgytas kvalifikacijas.

Gilesnė studijų kredito samprata

2. Apsibrėžti savo institucijoje taikomą studijų kredito sampratą, detalizuojančią nacionalinius reikalavimus.

Rekomenduojame institucijose sukurti struktūras ir procesus, kurie padėtų akademinėi bendruomenei vienodai suprasti kredito reikšmę ir prasmę, skatintų vykdyti studentų mokymosi krūvio stebėseną ir naudoti stebėsenos rezultatus studijų procesui tobulinti.

II. Kokybinės permamos

Dėstyimo kokybė

3. Sukurti dėstyimo kokybės užtikrinimo sistemas, kurios padėtų veiksmingai tobulinti ir vertinti savo institucijos darbuotojų didaktines kompetencijas.

Rekomenduojame sukurti institucijos lygmens struktūrą, kuri teiktų reguliarią paramą programų komitetų pirmininkams, dėstytojams kaip taikyti studijų rezultatus studijų turiniui projektuoti ir vertinimo kriterijams nustatyti, vertinimo metodams parinkti ir vertinimo priemonėms parengti.

Studijų rezultatų samprata

4. Nuosekliai diegti ir kokybiškai naudoti studijų rezultatus aukštajame moksle.

Rekomenduojame aukštosioms mokykloms apsibrėžti aiškius kriterijus, kurie leistų objektyviai ir patikimai įvertinti mokymo, mokymosi ir vertinimo principais grindžiamų studijų rezultatų ir ECTS studentų darbo krūvio apskaita, kokybę; sukurti institucinio lygmens paramos struktūras ir procesus, kurie užtikrintų pakankamą dėstytojų didaktinę kompetenciją kurti, įgyvendinti bei tobulinti studijų rezultatais grindžiamos studijų programas.

5. Siekti studijų rezultatų ir studento darbo krūvio dermės.

Aukštosios mokyklos turėtų vykdyti nuolatinę studentų realaus darbo krūvio stebėseną ir tobulinti studijų procesą, derindamos planuojamą studentų darbo krūvį su realiu, parinkdamos efektyvius mokymo/si metodus ir sudarydamos galimybes studentų savarankiškam mokymuisi.

Rekomenduojame šias nuostatas įtraukti į vidinius aukštųjų mokyklų dokumentus ir nagrinėti jas institucijos akreditacijos metu.

6. Aktyviau (arba: nuosekliai) įtraukti išorės dalininkus formuluojant studijų rezultatus ir ugdomas kompetencijas.

Rekomenduojama aktyviau įtraukti darbdavius ir absolventus, kurie gali suteikti daug naudingos informacijos kuriant ir atnaujinant studijų programas bei plėtojant studijų programų kokybę.

Studentų pažangos stebėseną

7. Sistemingai stebėti studentų pažangą ir stebėsenos rezultatus taikyti sėkmingam mokymuisi studijų eigoje užtikrinti.

Rekomenduojama įvertinti priežastis, dėl kurių studentai nebaigia studijų ir ypatingą dėmesį skirti pirmo kurso studentams nustatant jų pradinį žinių bei gebėjimų lygį, specifinius mokymosi bei kitos paramos poreikius ir atsižvelgiant į šiuos studentų poreikius teikti informavimo, konsultavimo, karjeros orientavimo ir kt. paslaugas bei galimas specifines priemones/paramą (pvz. adaptacijos aukštojoje mokykloje seminarai pirmakursiams, kompiuterinio raštingumo kursai, užsienio kalbų mokymosi kursai, atskirų disciplinų žinių ir kompetencijų ugdymo papildomi kursai, efektyvaus savarankiško mokymosi įgūdžių formavimo, savęs pažinimo, egzaminų baimės įveikimo kursai; kuratoriaus/mentorius, mokymosi konsultanto paslaugų teikimas; vyresnių studentų mentorystės programa ir pan.).

Kompetencijų pripažinimo kokybės užtikrinimo priemonės

8. Aukštojo mokslo institucijose siekti, kad dauguma dėstytojų turėtų reikiamų kompetencijų dalyvauti vykdant neformaliuoju ir savišvietos būdu įgytų žinių ir įgūdžių vertinimą, užtikrinant tokio pobūdžio vertinimo skaidrumą ir objektyvumą.

Rekomenduojame aukštosios mokyklos pasirengti neformaliuoju ir savišvietos būdu įgytų žinių ir įgūdžių vertinimo tvarkas, aprašyti procedūras ir parengti vertinimą vykdančio personalo grupes.

III. Socialinė dimensija

Parama darbui su negalią turinčiais studentais

9. Stiprinti aukštosios mokyklos administracijos ir dėstytojų kompetencijas darbui su neįgaliaisiais studentais.

Rekomenduojame:

- į kvalifikacijos kėlimo programas įtraukti mokymus apie specifinius mokymo/si metodus dirbant su studentais, turinčiais specialiųjų poreikių;
- studijas reglamentuojančiuose dokumentuose aiškiai apibrėžti sąlygas, studijų proceso organizavimo aspektus studentams, turintiems specialiųjų poreikių.

10. Aukštosiose mokyklose plėtoti įvairias paslaugas nepakankamai atstovaujamos socialinėms grupėms.

Rekomenduojame aukštojoje mokykloje skatinti ir užtikrinti studijų formų, studijavimo būdų įvairovę lanksčiai taikant kreditų kaupimo sistemą.

IV. Tarptautiškumas

Dėstyimo tarptautiškumas

11. Dėstytojams, dėstantiems kitomis kalbomis vykdomose studijų programose, nustatyti privalomus tų kalbų mokėjimo reikalavimus.

Rekomenduojame Lietuvos AM nustatyti ne mažesnius kaip C1 užsienio kalbos, kuria vykdoma studijų programa, mokėjimo reikalavimus toje programoje dėstantiems dėstytojams.

Mokytojų rengimo tarptautiškumas

12. Įdiegti tarpkultūrinių kompetencijų ugdymą į mokytojus rengiančias studijų programas.

Rekomenduojame aukštosioms mokykloms:

- *visose mokytojus rengiančiose studijų programose numatyti judumo langą, kurio metu švietimo ir ugdymo kryptių studentai galėtų susipažinti su savo būsimos profesijos geriausia tarptautine patirtimi, atlikti tarptautines pedagogines praktikas, užmegzti tarptautinių koleginių ryšių;*
- *judumo komponentas turėtų būti be išlygų privalomas kalbų mokytojus rengiančiose studijų programose.*

Aktualūs dokumentai:

- Jerevano konferencijos dokumentai:
<http://www.smm.lt/web/lt/smm-studijos/studiju-tarptautiskumas/Bolonijos-procesas/1998-2015>.
- *European Commission/EACEA/Eurydice, 2015. The European Higher Education Area in 2015: Bologna Process Implementation Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union;* http://www.ehea.info/Uploads/SubmittedFiles/5_2015/132824.pdf.
- Leuven – Louvain-la-Neuve EAME antrojo 10-mečio strategijos;
<http://www.smm.lt/web/lt/smm-studijos/studiju-tarptautiskumas/Bolonijos-procesas/1998-2015>.

Rekomendacijos parengė HE2STU projektą vykdančys EAME ekspertai:

Ekspertas	Atstovaujama organizacija	Ekspertinės sritys
Raimonda Markevičienė	Vilniaus universitetas	Pripažinimas, „ECTS“, „DS“, tarptautiškumo dimensija, „jungtinės studijų programos (JSP)“, „Erasmus+“
Jolita Butkienė	ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas	Kokybės užtikrinimas, mobilumas ir tarptautiškumo plėtra
Inga Milišiūnaitė	Vilniaus universitetas	Kokybės užtikrinimas, socialinė dimensija, mokymasis visą gyvenimą
Ilona Kazlauskaitė	Švietimo mainų paramos fondas	Kokybės užtikrinimas, mobilumas ir tarptautiškumo plėtra
Nora Skaburskienė	Studijų kokybės vertinimo centras	Kokybės užtikrinimas, tarptautiškumo dimensija, pripažinimas, valdymas
Algimantas Tamelis	Lietuvos sveikatos mokslų universitetas	Pripažinimas, „ECTS“, „DS“, kokybės užtikrinimas
Giedrius Viliūnas	Mykolo Romerio universitetas	3 ciklų sistema, Europos kvalifikacijų sąranga, JSP, valdymas, kokybės užtikrinimas
Nijolė Zinkevičienė	Kauno kolegija	Kokybės užtikrinimas, ankstesnio mokymosi pripažinimas, JSP
Ilona Misiūnienė	Valstybinis studijų fonas	Socialinė dimensija, tarptautiškumo dimensija
Laura Stračinskienė	Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras	Socialinė dimensija, kokybės užtikrinimas, valdymas
Gabrielė Gendvilaitė	Šiaulių universiteto studentų atstovybė	Socialinė dimensija, kokybės užtikrinimas, valdymas
Paulius Baltokas	Lietuvos studentų sąjunga	Tarptautiškumo dimensija, kokybės užtikrinimas, valdymas